

УДК 341.4

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.76.2.44>

ЗАХИСТ ОКРЕМИХ ГРУП ОСІБ НА РІВНІ ООН ТА В РАМКАХ РЕГІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Шамраєва В.М.,
доктор політичних наук, доцент
професор кафедри міжнародного і європейського права
Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна
<https://orcid.org/0000-0002-7140-3742>

Шамраєва В.М. Захист окремих груп осіб на рівні ООН та в рамках регіональних систем захисту прав людини.

Проблематика захисту прав людини стала однією з провідних тем наукових дискусій. У юридичній науці гарантії невід'ємних прав та інструменти їх захисту отримали широке висвітлення. В той же час є потреба у більш глибокому аналізі окремих проблемних питань, одним з яких може стати проблема міжнародно-правового захисту окремих груп осіб. Дане дослідження спирається на основні акти міжнародного права у сфері прав людини. В той же час слід звернути увагу на брак наукового аналізу систем міжнародно-правового захисту прав особливих груп осіб на регіональному та глобальному рівні.

Метою даної публікації стало здійснення комплексного аналізу системи міжнародно-правового захисту прав людини окремих груп осіб на глобальному (система ООН) та регіональному рівні.

Кризові явища сьогодення акцентують увагу науковців на необхідності подальшого удосконалення як регіональної так і глобальної системи захисту прав людини. Значно зросла роль міжнародних організацій та громадянського суспільства у вирішенні глобальних проблем зі збереження міжнародного миру та безпеки, захисту навколишнього середовища, прав людини та демократії у реалізації програми сталого розвитку. У світлі нових вимог суттєво розширилися правова база та кодифікація норм міжнародного права. Всі ці чинники визначили докладніше висвітлення змісту галузей міжнародного права, взаємодії їхніх норм з нормами внутрішньодержавного права, реалізацію в практиці держав та міжнародних організацій.

Міжнародно-правові документи у галузі захисту окремих груп на рівні ООН та на регіональному рівні будуть постійно переглядатися та удосконалюватися. Перевагою регіональних норм та систем захисту особливих груп у галузі прав людини є те, що вони створені з урахуванням географічних, історичних, політичних, культурних та соціальних особливостей.

Ключові слова: права людини, універсальна система захисту прав людини, регіональні системи захисту прав людини, європейська система захисту прав людини, міжнародно-правовий статус окремих груп, особливо вразливі категорії, міжнародно-правові інститути захисту прав людини.

Shamraeva V. Protection of specific groups of persons at The UN level and within the regional human rights protection systems.

The issue of human rights protection has become one of the leading topics of scientific discussions. In jurisprudence, guarantees of inalienable rights and tools for their protection have been widely covered. At the same time, there is a need for a more in-depth analysis of certain problematic issues, one of which may be the problem of international legal protection of certain groups of persons. This study is based on the main acts of international law in the field of human rights. At the same time, attention should be paid to the lack of scientific analysis of systems of international legal protection of the rights of special groups of persons at the regional and global level.

The purpose of this publication was to carry out a comprehensive analysis of the system of international legal protection of human rights of certain groups of people at the global (UN system) and regional level.

Today's crisis phenomena focus the attention of scientists on the need for further improvement of both the regional and global system of human rights protection. The role of international organizations and civil

society in solving global problems of maintaining international peace and security, environmental protection, human rights and democracy in the implementation of the sustainable development program has significantly increased. In the light of the new requirements, the legal base and codification of the norms of international law have significantly expanded. All these factors determined a more detailed coverage of the content of the branches of international law, the interaction of their norms with the norms of domestic law, implementation in the practice of states and international organizations.

International legal documents in the field of protection of certain groups at the UN and regional level will be constantly reviewed and improved. The advantage of regional norms and systems for the protection of human rights is that they are created taking into account geographical, historical, political, cultural and social characteristics.

Keywords: human rights, universal human rights protection system, regional human rights protection systems, European human rights protection system, international legal status of certain groups, especially vulnerable categories, international legal institutions for human rights protection.

Постановка проблеми. Проблематика ефективного захисту прав людини залишається найактуальнішою у сучасній науці міжнародного права, оскільки має велике практичне значення. Кризові явища сьогодення лише акцентують увагу науковців на необхідності подальшого удосконалення як регіональної так і глобальної системи захисту прав людини. В той же час на особливу увагу заслуговує аналіз потреб особливих груп населення, таких як діти, жінки, особи з інвалідністю, літні люди, мігранти і ін. Проблематика захисту прав людини виникла у міжнародних відносинах та міжнародному праві відносно рано. Від початку у держави сформувалося дві групи зобов'язань, щодо захисту осіб: захист іноземців та захист власних громадян. Далі відбувся доволі тривалий процес еволюції права прав людини та відокремлення його в окрему галузь міжнародного права. Зросла роль міжнародних організацій і громадянського суспільства у вирішенні глобальних проблем зі збереження міжнародного миру та безпеки, захисту навколишнього середовища, прав людини і демократії у реалізації програми сталого розвитку. У світлі нових вимог в останні роки суттєво розширилися правова база та кодифікація норм міжнародного права. Всі ці чинники визначили докладніше висвітлення змісту галузей міжнародного права, взаємодії їх норм з нормами внутрішньодержавного права, реалізації в практиці держав та міжнародних організацій.

Стан опрацювання. Проблематика міжнародно-правового захисту прав людини стала однією з провідних тем наукових дискусій. У юридичній науці гарантії невід'ємних прав та інструменти їх захисту отримали широке висвітлення. В той же час більшість наукових публікацій присвячена загальним питанням у сфері захисту прав людини і є потреба у більш глибокому аналізі окремих проблемних питань, одним з яких може стати проблема міжнародно-правового захисту окремих груп осіб. Дане дослідження спирається перш за все на основні акти міжнародного права у галузі прав людини: Загальну декларацію прав людини, Європейську конвенцію прав людини, інші універсальні та регіональні акти. Другим блоком матеріалу для аналізу стали публікації вітчизняних та закордонних науковців, таких як: Т.Л. Сироїд, Л.А. Філяніна, Л.О.Фоміна і ін. В той же час слід звернути увагу на брак наукового аналізу систем міжнародно-правового захисту прав особливих груп осіб на регіональному та глобальному рівні, виокремлення основних проблем та пошуків шляхів їх вирішення.

Сьогодні ми маємо доволі розвинуту систему міжнародно-правових документів щодо захисту прав людини. Функціонує універсальна та регіональні системи захисту прав та основних свобод. В той же час процес їх удосконалення не припиняється. На особливу увагу заслуговує проблематика захисту прав і свобод окремих категорій (жінки, діти, мігранти, і ін.), як найбільш вразливих верств сучасного суспільства.

Метою даної публікації стало здійснення комплексного аналізу системи міжнародно-правового захисту прав людини окремих груп осіб на глобальному (система ООН) та регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу. Поряд із визнанням основних прав і свобод, низка міжнародно-правових документів присвячена захисту прав окремих груп. Дані норми були закріплені з огляду на випадки дискримінації через їх незахищене та вразливе становище. В той же час необхідно підкреслити, що визначені групи не мають більше прав у порівнянні з іншими. Головною метою є зробити такі права доступними для всіх. Окреслені положення міжнародно-правових актів покликані гарантувати окремим групам рівний доступ до здійснення їх громадянських, політичних, соціальних, економічних та культурних прав.

До окремих категорій найчастіше відносять: меншини, дітей, біженців, жінок та ін. Базовим документом у визначенні поняття меншин та захисті їх прав є Конвенція ООН про права меншин [2], яка

виокремлює національні, етнічні, релігійні, мовні меншини. В той же час, необхідно констатувати, що у міжнародно-правових актах з прав людини не надано вичерпного поняття «меншина», у текстах вони подані як групи, які характеризуються національною, або етнічною, мовною або релігійною самотністю, що відокремлює їх від більшості населення і яку вони прагнуть зберегти.

Права меншин на глобальному рівні захищені Міжнародним пактом про громадянські і політичні права 1966 р., у ст.27 якого зазначається, що у державах де існують етнічні, релігійні та мовні меншини, особам, які належать до таких меншин, не може бути відмовлено у праві спільно з іншими членами тієї самої групи користуватися власною культурою, сповідувати релігію та виконувати її обряди, а також користуватися рідною мовою [16]. Конкретизацію означених положень продовжило прийняття Декларації про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних або мовних меншин у 1992 р.[3].

На європейському рівні права меншин захищені Рамковою конвенцією про захист національних меншин [17], яка передбачає створення контролюючого органу, що складається з незалежних експертів – Консультативного комітету. У своєму розпорядженні Рада Європи має ще цілу низку інструментів захисту прав меншин представлених Європейською хартією регіональних мов та мов меншин 1992 р.[7], Європейською комісією з боротьби з расизмом та нетерпимістю, Комісаром з прав людини. Також в структурі Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) існує посада Верховного комісара у справах національних меншин та прийнято цілу низку відповідних документів [24].

Найбільш вразливою групою є діти. На глобальному рівні основним документом щодо захисту їх прав і свобод є Конвенція ООН про права дитини 1989 р.[11]. Ця конвенція закріплює основні принципи захисту прав дитини: захист від дискримінації, зобов'язання найкращого забезпечення інтересів дитини, її права на життя, виживання та розвиток, поваги до поглядів дитини.

Африка є найбільш проблемним регіоном щодо захисту прав дитини, саме тому держави континенту підписали окремий документ у цій сфері – Африканську хартію з прав та благополуччя дитини (набула чинності 1999 р.) [21]. У Азіатсько-Тихоокеанському регіоні у квітні 2010 р. було утворено Комісію з захисту прав дітей та жінок.

Власну регіональну систему захисту прав дітей створили і ісламські держави. Головним документом даної регіональної системи захисту став Пакт про права дитини в ісламських державах (2005 р.) [22] затверджений Організацією ісламського співробітництва (до 2011 р. Організація ісламська конференція). Пакт став першим юридично зобов'язальним міжнародним договором з прав людини підписаним ісламськими країнами на регіональному рівні [27]. У преамбулі пакту підкреслюється внесок ісламських держав у розробку та затвердження Конвенції ООН про права дитини 1989 р. Пакт встановлює принципи дотримання норм шариату, невтручання у внутрішні справи держав і врахування культурних особливостей мусульманського суспільства. За допомогою вказівки на дотримання принципів ОІС Пакт закріплює і відданість цілям та принципам Статуту ООН (ст. 2 Статуту ОІС). Пакт містить статті, аналогічні за предметом регулювання статтям Конвенції про права дитини 1989 р., щодо яких ісламськими державами було зроблено найбільшу кількість заяв. Для таких статей пакту характерними є відхилення від регулювання, передбаченого на універсальному рівні. На даний момент Незалежною постійною комісією з прав людини Організації ісламського співробітництва проводиться робота щодо перегляду Пакту. У 2017 р. було прийнято рекомендації державам-членам організації щодо можливих змін у тексті цієї міжнародної угоди [27].

Розглядаючи європейську систему захисту прав дитини доцільно зупинитися на ініціативах Ради Європи, Європейського Союзу, неурядових організацій тощо. В рамках Ради Європи було прийнято низку документів, програм та рекомендацій щодо подолання окремих проблем у галузі захисту прав дитини. Наприклад, Європейська конвенція про здійснення прав дітей [5], Європейська конвенція про усиновлення дітей [6]. Конвенція про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства [15] стала першим документом європейської регіональної системи захисту прав дитини де перераховано всі форми сексуального насильства над дітьми, передбачено кримінальну відповідальність за такі дії. В рамках європейської регіональної системи захисту прав дитини застосовні і всі міжнародно-правові документи в галузі прав людини. Рада Європи зосереджує свою увагу на інформаційно-просвітницькій роботі та реалізації програм присвячених найбільш актуальним питанням у галузі прав людини, в тому числі і захисту прав дітей.

У 1997 р. було започатковано Європейську мережу омбудсменів з прав дитини (ENOC). Головною метою стало забезпечення дотримання Конвенції з прав дитини, дотримуючись при цьому повної незалежності від держави та державних органів влади. Омбудсмен у справах дітей зазвичай захищає та

просуває інтереси/права дітей у відносинах з державними та приватними органами, аналізує умови, в яких ростуть діти. На 2011 р. ця мережа налічувала 39 органів у 30 країні. Компетенція мережі поширюється на сприяння просуванню та захисту прав дітей.

В рамках ЄС держави теж активно співпрацюють у сфері захисту прав людини в цілому та захисту прав дітей зокрема. Так у 2006 р. Європейська комісія опублікувала документ «До стратегії ЄС з прав дитини», який надав нового імпульсу проблемі прав дитини у порядку денному ЄС. У 2010 р. Комісія розробила план дій на підтримку неповнолітніх осіб і здійснює через програму DAPHNE - діяльність щодо боротьби з насильством щодо дітей, молодих людей та жінок [26]. Порядок денний ЄС з прав дитини спрямований на утвердження повної відданості ЄС тому, як це проголошено в Лісабонському договорі та в Хартії фундаментальних прав, щоб сприяти захисту та дотриманню прав дитини у всіх відповідних напрямках політики та діяльності ЄС. Цей порядок денний включає 11 напрямів діяльності, за якими ЄС може внести ефективний вклад у благополуччя та безпеку дітей [23].

Неурядові організації не тільки мають голос у процесі моніторингу Конвенції з прав дитини, а й роблять внесок у реалізацію прав дітей завдяки своїй роботі. Діяльність НУО включає різноманітні правозахисні заходи, від освіти в галузі прав людини включно з правами дитини до проведення досліджень, здійснення ініціатив щодо захисту дітей, роботи у партнерстві з державними органами щодо реалізації політики на користь дітей, підготовки альтернативних доповідей про права дітей тощо. Група НУО на підтримку Конвенції про права дитини – це мережа, в яку входять понад 70 національних та міжнародних НУО, головне завданням яких є сприяння просуванню, виконанню та моніторингу Конвенції з прав дитини.

Наступною у нашому аналізі стала категорія біженців. Головними міжнародно-правовими документами тут стали Конвенція ООН про статус біженців 1951 р., протокол до неї 1967 р. та низка глобальних і регіональних актів. В рамках глобальної системи діє агенція – УВБК ООН, що уповноважена забезпечувати міжнародний захист біженців і моніторити виконання Конвенції 1951 р., Протоколу 1967 р. та інших міжнародно-правових актів у справах біженців. Основні повноваження УВБК ООН визначені у його Статуті 1950 р., пізніше вони були розширені. Відповідно до Статуту, основні функції УВБК ООН полягають у забезпеченні міжнародного захисту біженців та розробці шляхів вирішення їх проблем шляхом підтримки добровільної репатріації або інтеграції до нових національних общин у безпечному та достойному оточенні.

Конвенція 1951 р. стала головним документом, який визначає, хто є біженцем, їх права, встановлює відповідні правові зобов'язання держав-учасниць. Зокрема, у документі міститься визначення юридичного статусу біженців, мінімальні стандарти поведження з біженцями, включно з правом та труд та соціальне забезпечення, ідентифікаційні документи, застосовність фінансових зборів, а також право біженців переводити свої активи в іншу країну, куди вони були допущені для переселення. Конвенція спрощує натуралізацію та асиміляцію біженців, доступ до суду, освіти, соціального захисту, житла і свободи пересування. Конвенція забороняє видворення та примусове повернення біженців, окрім виключних та чітко визначених обставин, які виправдовують такі заходи.

Аналізуючи регіональні міжнародно-правові документи у галузі захисту прав дитини, необхідно зупинитися на наступних. В рамках формування африканської регіональної системи була прийнята Конвенція ОАЄ (нині Африканський Союз) 1969 р. Документ доповнює Конвенцію ООН 1951 р., щодо визначення поняття біженець (ст.1), зобов'язання докласти всіх зусиль для надання притулку (ст. 2), положень з довгострокових рішень (ст.5) та положень про заборону підривної діяльності біженців (ст. 3).

Картахенська Декларація про права біженців 1984 р. [29] була прийнята державами Латинської Америки. Документ встановлює правові основи поведження з біженцями в регіоні, включно із принципом невидворення, підкреслює важливість інтеграції біженців та необхідність ліквідації причин масових потоків біженців. Визначення поняття біженець є подібним до Конвенції ОАЄ. Картахенська декларація не носить обов'язкового характеру для держав підписантів. Однак на практиці застосовується низкою держав Латиноамериканського регіону. До 20-ї річниці Картахенської Декларації дванадцять держав Латинської Америки прийняли Мексиканську Декларацію та План дій з зміцнення міжнародного захисту біженців в Латинській Америці [29].

Бангкокські принципи зі статусу та поведженню з біженцями були прийняті державами Азії, Близького Сходу та Африки у 1966 р.[18]. Ці принципи (оновлені у 2001 р.) відображають позицію держав, які мають багатий досвід із надання притулку, включно з державами, що не приєдналися до Конвенції

1951 р. Як і у Конвенції ОАЄ та Картахенській декларації, в Принципах надано більш широке визначення терміну біженець, ніж у Конвенції 1951 р.

Проблема біженців тісно пов'язана із проблемою осіб без громадянства. Даній проблемі присвячено Конвенцію про статус апатридів (осіб без громадянства) 1954 р. [14], яка встановлює стандарти поведіння з особами без громадянства на умовах, аналогічних встановленим для біженців за Конвенцією 1951 р. Конвенція про статус апатридів регулює проблеми документів, майнових прав, доступу до суду, державної допомоги, зайнятості та освіти. Вона спрямована на покращення якості життя осіб без громадянства.

Конвенція про скорочення безгромадянства 1961 р. [13] спрямована на скорочення кількості осіб без громадянства. Відповідно до положень документу держави зобов'язуються надавати своє громадянство будь-якій особі, яка в іншому випадку набула б статус апатриду, якщо у даної особи є тісний зв'язок із даною державою (в силу народження в цій державі або походження від громадянина даної держави). Конвенція також встановлює, що особа або група осіб не мають бути позбавлені громадянства з расових, етнічних, релігійних або політичних причин.

Жінки у сучасному світі теж є доволі вразливою групою осіб. Після прийняття Загальної декларації Комісія з прав людини розпочала розробку двох базових угод у цій галузі – Міжнародного пакту про громадянські та політичні права та Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права. Ці документи отримали спільну назву – Міжнародний біль про права людини [25]. У обох пактах використано однакові формулювання щодо заборони дискримінації, в тому числі за ознакою статі (ст. 2), та забезпечення рівного для чоловіків і жінок права користування всіма передбаченими у них правами (ст. 3).

У 1967 р. в рамках ООН було прийнято Декларацію про ліквідацію дискримінації щодо жінок, де закріплено, що дискримінація щодо жінок є злочином проти людської гідності, а державам пропонувалося вживати заходи для анулювання існуючих законів, звичаїв, постанов та практики, які є дискримінаційними щодо жінок. А вже у 1979 р. було прийнято конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [9]. У Конвенції подано роз'яснення щодо природи і змісту дискримінації за ознакою статі та зобов'язання держав з усунення такої дискримінації і забезпечення рівності. Держави учасниці також взяли на себе зобов'язання покінчити не тільки з дискримінаційними законами, але і з дискримінаційною практикою та звичаями, а також з дискримінацією щодо жінок, яка допускається приватними суб'єктами. Важливо відзначити, що Конвенція розширює положення інших міжнародно-правових актів щодо питань рівності та заборони дискримінації.

Конвенція про права дитини (ст. 2) [11] та Конвенція про захист прав всіх трудящих мігрантів та членів їх родин (ст. 7) [10] також забороняють дискримінацію за ознакою статі. Конвенція про права інвалідів (ст. 6) [12] визнає множинну дискримінацію, якій піддаються жінки-інваліди та містить зобов'язання держав-учасниць боротися з нею.

У загальних рекомендаціях № 25 (2000) про гендерні аспекти расової дискримінації Комітет з ліквідації расової дискримінації, який стежить за дотриманням Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, також визнав наявність у расової дискримінації гендерних аспектів і відзначив, що у своїй роботі враховує гендерні фактори та проблеми, які можуть бути пов'язані з расовою дискримінацією. Комітет проти катувань, який спостерігає за дотриманням Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поведіння та покарання, також регулярно розглядає питання, пов'язані з насильством щодо жінок і дівчат.

Поряд з міжнародними документами в галузі прав людини регіональні угоди також містять положення, спрямовані на заохочення та захист прав жінок. Наприклад, Африканська хартія прав людини та прав народів (Банджувська хартія) [1] була прийнята Організацією африканської єдності у 1981 р. Її стаття 2 забороняє дискримінацію за будь-якою ознакою, включаючи стать. У статті 18 міститься зобов'язання африканських держав дбати про ліквідацію будь-якої дискримінації щодо жінок та забезпечувати захист прав усіх жінок та дітей, як вони встановлені у міжнародних деклараціях та конвенціях. У 2003 р. Хартія була доповнена Протоколом про права жінок в Африці (Мапутський протокол).

Статут Організації американських держав містить положення про недискримінацію у розділі II (пункт I статті 3), а Американська конвенція про права людини – у статті 1. Крім того, у 1994 р. Організацією було прийнято Міжамериканську конвенцію про попередження дискримінації.

У 2009 р. Рада Європи прийняла декларацію «Зробити гендерну рівність реальністю». Ця декларація змінила попередню Декларацію рівності чоловіків та жінок. Мета декларації 2009 р. – ліквідувати нерівність статей як фактично, так і юридично. Вона закликає держави-члени Ради Європи усунути

структурні причини нерівності між чоловіками та жінками, забезпечити економічну незалежність та правову підтримку жінкам, розглянути необхідність усунення усталених стереотипів та боротися з проявами зневаги до гідності та прав жінок.

Регіональні угоди в галузі прав людини також мають наглядові механізми, що дозволяють аналізувати те, як держави, що їх ратифікували, дотримуються положень цих угод. До них входять Африканська комісія з прав людини та прав народів, Міжамериканська комісія з прав людини та Міжамериканський суд з прав людини, Рада Європи та Європейський суд з прав людини.

Висновки. У міжнародно-правових актах у галузі захисту прав людини відображено бачення терміну «права людини» та механізми їх захисту. В той же час такі документи дещо запізнюються, оскільки спрямовані на вирішення вже наявних проблем, особливо це стосується окремих груп, що є найбільш вразливими у контексті можливого порушення їх прав, це передусім діти, жінки, мігранти тощо. Світова спільнота прагне виробити нові правові норми, що відповідають запитам, спрямованим на вирішення проблем, що виникають у державах. У межах цих заходів державам може бути запропоновано запровадити нові правові норми або адаптувати існуючі. Саме так змінюються процесуальні норми Європейського Суду з прав людини, підтримуючи ефективність його роботи; так було прийнято положення про відміну смертної кари і знайшли своє втілення такі нові засновані на конвенціях інструменти як Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми 2005 р. Таким чином, міжнародно-правові документи у галузі захисту окремих груп на рівні ООН та на регіональному будуть постійно переглядатися та удосконалюватися.

Як ми бачили вище, міжнародні глобальні та регіональні документи переважно дотримуються одних і тих самих мінімальних стандартів, але вони можуть і відрізнятися у підходах до регіональних проблем і форм їх постановки. Наприклад, проблема внутрішньо переміщених осіб спочатку привернула увагу в африканській регіональній системі і лише потім викликала занепокоєння ООН. Ці приклади показують, як регіональні та глобальні міжнародні норми і документи можуть допомогти відстояти та захистити права людини.

Перевагою регіональних норм і систем захисту прав людини є те, що вони створені з урахуванням географічних, історичних, політичних, культурних та соціальних особливостей. Завдання регіональних інструментів полягає в тому, щоб розробити стандарти прав людини і механізми їх підтримки на регіональному рівні, не принижуючи при цьому універсальність прав людини. Регіональні системи також зіткнулися з необхідністю сформулювати регіональні правозахисні зобов'язання, які найчастіше зміцнюють механізми та гарантії, що існують у системі ООН.

Список використаних джерел:

1. Африканська хартія прав людини і народів 1981. URL: https://vue.gov.ua/%D0%90%D1%84%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D1%85%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%96%D1%8F_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2_%D0%B-V%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8_%D1%96_%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B2_1981.
2. Декларація прав дитини 1959 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384.
3. Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_318#Text.
4. Європейська конвенція про захист прав та основоположних свобод 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
5. Європейська конвенція про здійснення прав дітей. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_135#Text.
6. Європейська конвенція про усиновлення дітей (переглянута). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a17#Text.
7. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_014#Text.
8. Загальна декларація прав людини 1948 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
9. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text.
10. Конвенція про захист прав трудящих мігрантів та членів їх сімей. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU90310>.

11. Конвенція про права дитини (20 листопада 1989 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
12. Конвенція про права осіб з інвалідністю URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text.
13. Конвенція про скорочення безгромадянства. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_240#Text.
14. Конвенція про статус апатридів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_232#Text.
15. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text.
16. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
17. Рамкова конвенція про захист національних меншин. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Text.
18. Тимчасовий захист чи статус біженця: в чому принципова різниця? URL: https://jurliga.ligazakon.net/ru/news/210033_timchasoviy-zakhist-chi-status-bzhentsya-v-chomu-printsipova-rznitsya.
19. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини 1989 року щодо участі дітей у збройних конфліктах 2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_795.
20. Cartagena Declaration on Refugees | Rights in Exile Programme. URL: <https://www.amerainternational.org/cartagena-declaration-refugees/>.
21. Children's Rights: International Laws. URL: <https://www.loc.gov/law/help/child-rights/international-law.php#introduction>.
22. Covenant on the Rights of the Child in Islam as of 2005. OIC/9-IGGE/HRI/2004/Rep.Final. *Independent Permanent Human Rights Commission of the Organization of Islamic Cooperation*. URL: https://oicphrc.org/docs/en/legal_instruments/OIC_HRRIT/327425.pdf.
23. European legislation. URL: http://europa.eu/legislation_summaries/human_rights/fundamental_rights_within_european_union/index_en.htm.
24. Human rights. URL: <https://www.osce.org/human-rights>.
25. International Bill of Human Rights. URL: <https://www.ohchr.org/en/what-are-human-rights/international-bill-human-rights>.
26. Newell Peter, Corporal Punishment in Schools and the Progress towards Banning All Corporal Punishment in Europe and Central Asia, World Initiative to End All Corporal Punishment of Children, 2011. URL: www.endcorporalpunishment.org.
27. OIC-IPHRC 13th Session Outcome Document of Thematic Debate on 'Revisiting the OIC Covenant on the Rights of Child in Islam to Reinforce the Rights of Children in Member States' as of 19 th April 2017. – para. *Independent Permanent Human Rights Commission of the Organization of Islamic Cooperation*. URL: https://oic-iphrc.org/en/data/docs/session_reports/13th/Outcome%20Document%20%20for%2013th%20%20Session.pdf.
28. The 1969 OAU Convention and the continuing challenge for the African Union URL: <https://web.archive.org/web/20180813234400/http://www.fmreview.org/faith/okello.html>.
29. The Cartagena process: 30 years of innovation and solidarity. URL: <https://web.archive.org/web/20170207113536/http://www.fmreview.org/climatechange-disasters/maldonadocastillo.html>.